UTJECAJ KRIZE NA GOSPODARSKA KRETANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Čujić, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of agriculture / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Poljoprivredni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:603477

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek - Repository of the Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

POLJOPRVIREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Kristina Čujić

Preddiplomski studij smjera Agroekonomika

UTJECAJ KRIZE NA GOSPODARSKA KRETANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Završni rad

Osijek, 2016.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

POLJOPRVIREDNI FAKULTET U OSIJEKU

Kristina Čujić

Preddiplomski studij smjera Agroekonomika

UTJECAJ KRIZE NA GOSPODARSKA KRETANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Završni rad

Povjerenstvo za ocjenu i obranu završnog rada:

1. doc.dr.sc. Igor Kralik, predsjednik
2. izv.prof.dr.sc. Tihana Sudarić, mentor
3. izv.prof.dr.sc. Ružica Lončarić, član

Osijek, 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD 1
2. IZVORI PODATAKA I METODA RADA 2
3. KRIZA 3
3.1. Proces upravljanja krizom 3
3.2. Gospodarska kriza 4
3.3. Posljedice krize 5
4. RECESIJA, DEPRESIJA I STAGNACIJA 9
4.1. Uzroci recesije 10
4.2. Recesija u Hrvatskoj 11
4.3. POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA U REPUBLICI HRVATSKOJ 13
4.4. BRUTO DOMAĆI PROIZVOD 14
4.5. DEFICIT DRŽAVNOG PRORAČUNA 15
4.6. JAVNI ILI DRŽAVNI DUG 16
5. IZLAZAK IZ RECESIJE 19
6. UTJECAJ DRŽAVNOG PRORAČUNA 21
6.1. Primarna djelatnost 21
6.2. Sekundarna djelatnost 22
6.3. Tercijarna djelatnost 22
6.4. Kvartarna djelatnost 23
7. ZAKLJUČAK 25
8. POPIS LITERATURE 26
9. SAŽETAK 28
10. SUMMARY 29
11. POPIS TABLICA 30
12. POPIS SLIKA 31
13. POPIS GRAFIKONA 32
TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA 33

1. UVOD

U ovom radu se pobliže opisuju gospodarska kriza koja je počela krajem 2008. godine, te kako je ona utjecala na gospodarstvo Republike Hrvatske. Kao i u većini država BDP i nezaposlenost su pali, a vanjski dug je porastao. Zbog ograničenih resursa vlada je bila primorana raspodijeliti resurse onako kako je to najbolje za tu situaciju. Poljoprivreda je tijekom krize najgore prošla, zbog smanjenja izvora financiranja. Zbog nedostatka potpore sa vladine strane, proizvodnja je pala i u kvaliteti i u kvantiteti. Ulazak na tržište kao vlasnik obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva postalo je iznimno riskantno. Broj poljoprivrednih proizvođača na nacionalnoj razini je pao, na tržištu su većinom opstali samo veliki poljoprivredni proizvođači. Sve je to rezultiralo u smanjenju poljoprivredne proizvodnje, te povećanju uvoza.

Izlaskom iz krize se vlada odlučila ponovno ulagati u primarni sektor. Povećan je državni proračun za poljoprivredu, te je napravljen program kako im pružiti najbolju potporu.

2. IZVORI PODATAKA I METODA RADA

U izradi samog završnog rada korištena je znanstvena i stručna literatura iz područja ekonomije, kao i određene internetske stranice. Također, korišteni su statistički podaci sa stranice Državnog zavoda za statistiku i sa stranice Hrvatske narodne banke.

Pri izradi rada podatci su obrađeni pomoću grafikona. Istražen je utjecaj ekonomske krize na preraspodjelu državnog proračuna za primarnu, sekundarnu, tercijarnu i kvartarnu djelatnost.

Korišteni su sekundarni izvori informacija. Sekundarni izvori informacija bili su znanstveni članci, udžbenici, zakoni i publikacije.

3. KRIZA

Kriza (grč. Krisis) znači prijelom, prolazno teško stanje u svakom, prirodnom i društvenom procesu. Riječ kriza, u staroj Grčkoj, označivala je „odluku“. U suvremeno doba kriza označava razlikovanje ili sposobnost razlikovanja, izbor,sud, odluku, izlaz , rješenje konflikta, te pojašnjenje.

3.1.Proces upravljanja krizom

Upravljanje krizom obuhvaća široki spektar aktivnosti usmjerenih na krizu: od preventivnog djelovanja prije pojave krize, preko upravljanja krizom, sve do učenja novih načina mišljenja i djelovanja u povodu krize.

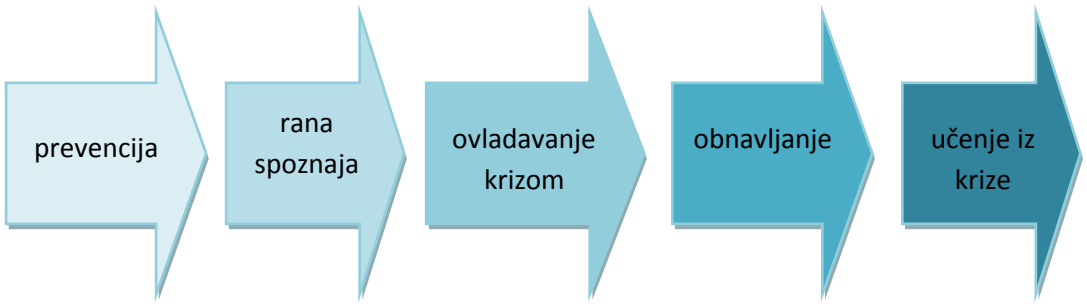
Prije pojave potrebno je preventivno djelovanje. Temelj preventivnog djelovanja su scenariji o mogućim pravcima razvoja u budućnosti. U žarištu je izrada kriznog plana koji obuhvaća sve aktivnosti za ovladavanje krizom za slučaj njene pojave.

Nakon što se pojavila kriza koja se nije mogla izbjeći, težište je na njezinom ovladavanju. Ovladavanje krizom obuhvaća aktivnosti ublažavanje krize i ograničenja šteta.

Posljednji korak upravljanja krizom je reaktivno upravljanje krizom. Ključno pitanje je: što i kako dalje? Naglasak je na učenju iz krize i oblikovanju budući pravaca razvoja.

Pojedine faze upravljanja krizom moguće je raščlaniti ovako:

- prevencija - *Kako se kriza može spriječiti?*
- rana spoznaja – *Kako se nastupajuća kriza može prepoznati?*
- ovladavanje krizom – *Kako se mogu ograničiti posljedice postojeće krize?*
- obnavljanje – *Kako se ponovno dostiže minimalna pozitivna razina prije pojave krize?*
- učenje iz krize – *Kako iz prebrođene krize izvući korist?*

Slika 1. Faze upravljanja krizom

Uspješno upravljanje krizom podrazumijeva:

1. anticipativno upravljanje krizom, tj. preventivno djelovanje, sprječavanje krize (uvođenje mjera opreza, prevencije),
2. identifikaciju krize (je li nastupila, kako ju prepoznati, koje je snage),
3. reaktivno upravljanje krizom, tj. Ovladavanju krizom (što učiniti kako bi se uspješno „izašlo“ iz krize).

Anticipativno upravljanje krizom (preventivno djelovanje) najbolji je način upravljanja krizom. Svrha preventivnog djelovanja je uspostavljanje visoke spremnosti prema prisutnim i budućim promjenama.

3.2.Gospodarska kriza

Gospodarskom krizom se naziva razdoblje značajnog negativnog razvoja u gospodarstvu. Osim toga, gospodarskom krizom se naziva i postojanje negativnog razvoja i drugih makroekonomskih pokazatelja (npr. razina cijena, zaposlenost, tokovi kapitala).

Gospodarska kriza može zahvatiti privredu jedne države ili više njih, može zahvatiti jednu gospodarsku granu širom svijeta, gospodarstvo više država ili cjelokupno svjetsko gospodarstvo. Gospodarstvo koje pogodi gospodarska kriza trpi najviše zbog posljedica nezaposlenosti i osiromašenja širokih slojeva stanovništva, što može dovesti do socijalnih nemira.

Razlozi gospodarske krize su vrlo različiti. S jedne strane to može biti nesklad između ponude i potražnje unutar jedne narodne privrede, i to u pravilu kad potražnja padne ispod razine ponude roba, pa jedan dio roba ostaje neprodan, odnosno ne nađe put do kupca. Ovo može biti posljedica nepovjerenja potrošača u budući gospodarski razvoj. Negativni učinak mogu imati veće prirodne katastrofe, ratna opasnost ili teroristički napadi i slično. Jednako tako, nedostatak sirovina može izazvati suzdržavanje konzumenata od kupovine.

3.3.Posljedice krize

U Republici Hrvatskoj tijekom krize došlo je do velikog pada broja stanovnika, čak 34.647 stanovnika manje nego u 2014. Industrije se zatvaraju ili smanjuju proizvodnju, te tako pada broj radnih mjesta. Nezaposlenih je sve više te je zabilježen veliki rast siromaštva i socijalne isključenosti.

Tablica 1. Kretanje stanovništva RH u 2015. godini

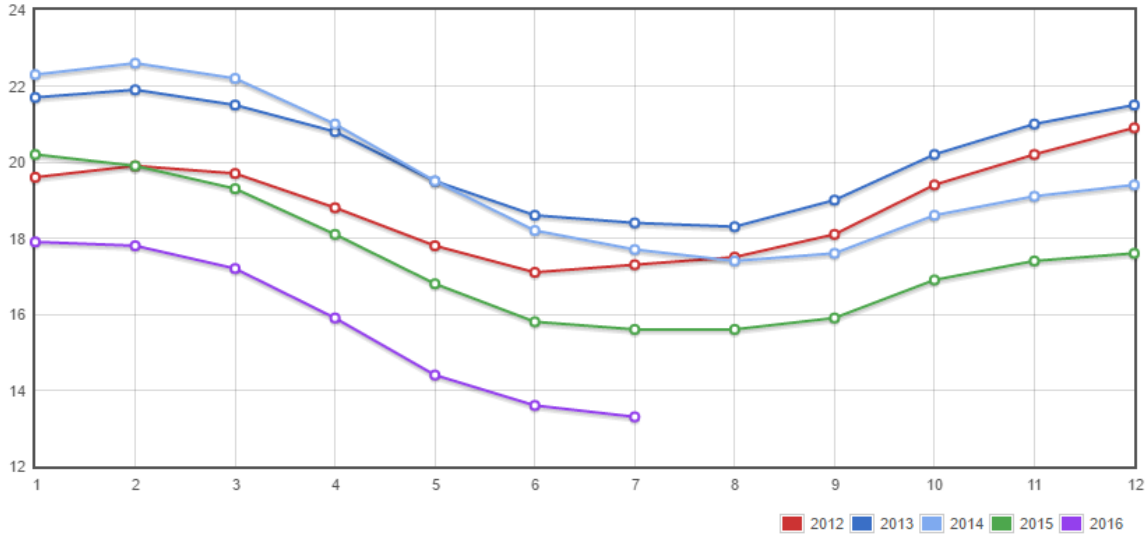
Kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2015.	
Živorođeni	37.503
Umrli	54.205
Prirodni prirast	-16.702
Sklopljeni brakovi	19.834
Razvedeni brakovi	6.010
Doseljeni iz inozemstva	11.706
Odseljeni u inozemstvo	29.651
Saldo migracije s inozemstvom	-17.945
Procjena broja stanovnika krajem 2015.	4.190.669

Izvor: http://www.dzs.hr/

Broj stanovnika se kontinuirano smanjuje kao jedna od posljedica krize. Dio uzroka smanjenja broja ljudi je velika razlika između nataliteta i mortaliteta. U 2015. godini broj umrlih je uvelike prevladao broj živorođenih, čak 16.702 osobe. Nakon ulaska u Europsku Uniju, tržište rada se otvorilo za sve stanovnike Hrvatske. Unatoč velikom broju

doseljenika, broj odseljenih je prevladao, te se tako broj stanovnika u 2015. smanjio za 17.945 osobe koje su otišle u inozemstvo. Mladi to vide kao priliku za izlazak iz siromaštva uz obrazovanje.

Postotak nezaposlenih je jedan od najboljih pokazatelja krize u državi. Pod nezaposlene osobe se ubrajaju sve osobe koje nisu zaposleni, ali aktivno traže posao. Kao nezaposlene osobe se ne računaju svi koji se još uvijek školuju, održavaju kućanstvo, primaju mirovinu, previše su bolesni da bi radili ili jednostavno ne traže zaposlenje.

Grafikon 1. Postotak nezaposlenosti kroz mjesece

Izvor: http://www.dzs.hr/

Svake godine stopa nezaposlenosti drastično padne za vrijeme turističke sezone koja traje od travnja do listopada, no odmah nakon završetka sezone, stopa ponovno raste. Najviše stope nezaposlenosti su zabilježene u 2013. i 2014. godini. U 2015. godini se stopa nezaposlenosti nije puno povećala nakon kraja sezone što signalizira kraj ekonomske krize. Ta stopa kontinuirano opada kroz 2016. godinu te se očekuje i daljnji pad do kraja godine. Bez obzira na pad stope nezaposlenosti, Hrvatska je i dalje u 3 zemlje sa najvišom stopom nezaposlenosti u Europskoj Uniji.

Tablica 2. Pokazatelj siromaštva i socijalne isključenosti

Pokazatelji siromaštva i socijalne uključenosti u 2015.	
Stopa rizika od siromaštva	20,4%
Prag rizika od siromaštva (za godinu dana)	
Jednočlano kućanstvo	24.900 kuna
Kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece	52.290 kuna
Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti	29,4%
Osobe u teškoj materijalnoj deprivaciji (4 ili više stavki)	13,9%
Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada	14,6%
Nejednakost distribucije dohotka – kvintilni omjer (S80/S20)	5,3
Ginijev koeficijent	0,31

Izvor: http://www.dzs.hr/

Stopa rizika od siromaštva je postotak osoba koje imaju raspoloživi ekvivalentni dohodak ispod praga rizika od siromaštva. U 2015. godini ona je iznosila 20,4%. Prag rizika od siromaštva u istoj godini za jednočlano kućanstvo iznosio je 24.900 kuna, što je 2.083 kuna mjesečno. Za četveročlano kućanstvo prag je iznosio 52.290 kuna, odnosno 4.357,5 kuna mjesečno.

Statistički pokazatelj osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti odnosi se na osobe koje su u riziku od siromaštva (u teškoj su deprivaciji ili žive u kućanstvima s niskim intenzitetom rada). U Republici Hrvatskoj je bilo 29,4% osoba u riziku od siromaštva u 2015. godini. Prema statističkim podacima, osobe u dobi 65 i više godina (žene više nego muškarci), imaju veću stopu rizika od siromaštva. Najniža stopa rizika od siromaštva je za osobe u dobnoj skupini 25-54 godine.

Materijalna deprivacija odnosi se na pokazatelje koji upućuju na materijalne uvjete koji utječu na kvalitetu života kućanstava. Statistika za 2015. godinu pokazuje kako gotovo svaka deseta osoba, točnije njih 9,7%, živi u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima, njih 12,7% u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti obrok koji sadržava meso, piletinu, ribu (ili vegetarijanski ekvivalent) svaki drugi

dan, a 29,1% je osoba koje žive u kućanstvima koja su u zadnjih 12 mjeseci zbog financijskih teškoća kasnila s plaćanjem računa za režije.

Kvintilni omjer je pokazatelj dohodovne nejednakosti koji predstavlja odnos između ukupnog ekvivalentnog dohotka 20% populacije s najvećim dohotkom i 20% populacije s najmanjim dohotkom. On u 2015. godini iznosi 5,3.

Ginijev koeficijent je mjera nejednakosti raspodjele dohotka. Što je vrijednost bliža 1, to je veća dohodovna nejednakost, a 0 bi značila da svaka osoba prima jednaki dohodak. Ginijev koeficijent u 2015. godini je 0,31.

Državni zavod za statistiku u priopćenju iznosi i usporedbu nekih pokazatelja između zemalja Europske unije, a prosječna je stopa rizika od siromaštva za EU28 iznosila 17,2% u 2014. godini. Prema tome, Hrvatska je sa stopom od 19,4% u skupni zemalja s iznadprosječnom stopom rizika od siromaštva te je osma zemlja po visini stope.

Indeksi potrošačkih cijena mjere cijene dobara i usluga koje se koriste za osobnu potrošnju. U kolovozu 2016. godine su indeksi potrošačkih cijena u prosjeku 1.5% niže u usporedbi sa istim periodom 2015. Građani Republike Hrvatske pali su na 58% prosječne kupovne moći u Europskoj Uniji. Zajedno sa Bugarskom i Rumunjskom, Hrvatska je na dnu liste kupovne moći.

4. RECESIJA, DEPRESIJA I STAGNACIJA

Tri su temelja krize: *stagnacija*, *recesija* i *depresija*. Intenzitet poteškoća mjeri se na skali od stagnacije, preko recesije, do depresije, a tek se u konačnici može govoriti o krizi.
Stagnacijom se naziva razdoblje u kojem gospodarstvo ne raste, to je dakle, prva faza u kojem su stope rasta ne mijenjaju ili su malo niže nego u prethodnom razdoblju. Nema jedinstvenog stava o pitanju može li se razdoblje stagnacije već smatrati gospodarskom krizom ili ne.

S druge strane, recesija (blaži oblik poslovne nizbrdice) označava pad ekonomske aktivnosti, odnosno pad zaposlenosti, industrijske proizvodnje, trgovine i dohodaka. Ona se obilježava padom stope rasta u usporedbi sa prethodnim razdobljem.
Prema Samuelsonu & Nordhausu recesija je: „opadanje realnog GNP-a (bruto društveni proizvod) u dva ili više uzastopnih kvartala“[1]. Jednostavnije rečeno, recesija obilježava znatan pad ekonomske aktivnosti vidljiv u različitim dijelovima gospodarstva koji traje više mjeseci.

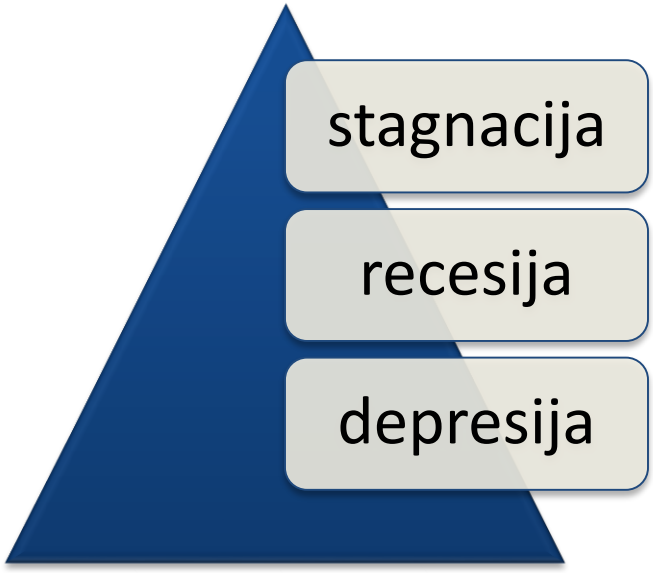
Teška recesija, koja traje dugo i uključuje pad BDP-a u iznosu većem od 10% naziva se depresijom.

Tri su osnovna obilježja recesije:

1. trajanje (duration) – vremenska dužina,
2. dubina (depth) – koliko duboko zadire,
3. difuzija (diffusion) – koliko se široko rasprostire.

Depresija (prema Samuelsonu & Nordhausu) je „duži vremenski period kojeg karakteriziraju visoka nezaposlenost, niska razina proizvodnje i investicija, umanjeno poslovno povjerenje, padajuće cijene te proširivanje broja poslovnih neuspjeha.“ [2]

[1] Samuelson P.A., Nordhaus W. (1992.): Ekonomija, McGraw-Hill, Inc., New York
[2] Samuelson P.A., Nordhaus W. (1992.): Ekonomija, McGraw-Hill, Inc., New York

Slika 2. Prikaz tri razine krize

4.1.Uzroci recesije

Uzroci recesije nalaze se u:

- poslovnoj i potrošačkoj klimi,
- stanju i kretanjima na tržištu kapitala,
- padu industrijske proizvodnje,
- deficitu platne bilance,
- vanjskom dugu,
- proračunskom deficitu, i drugima.

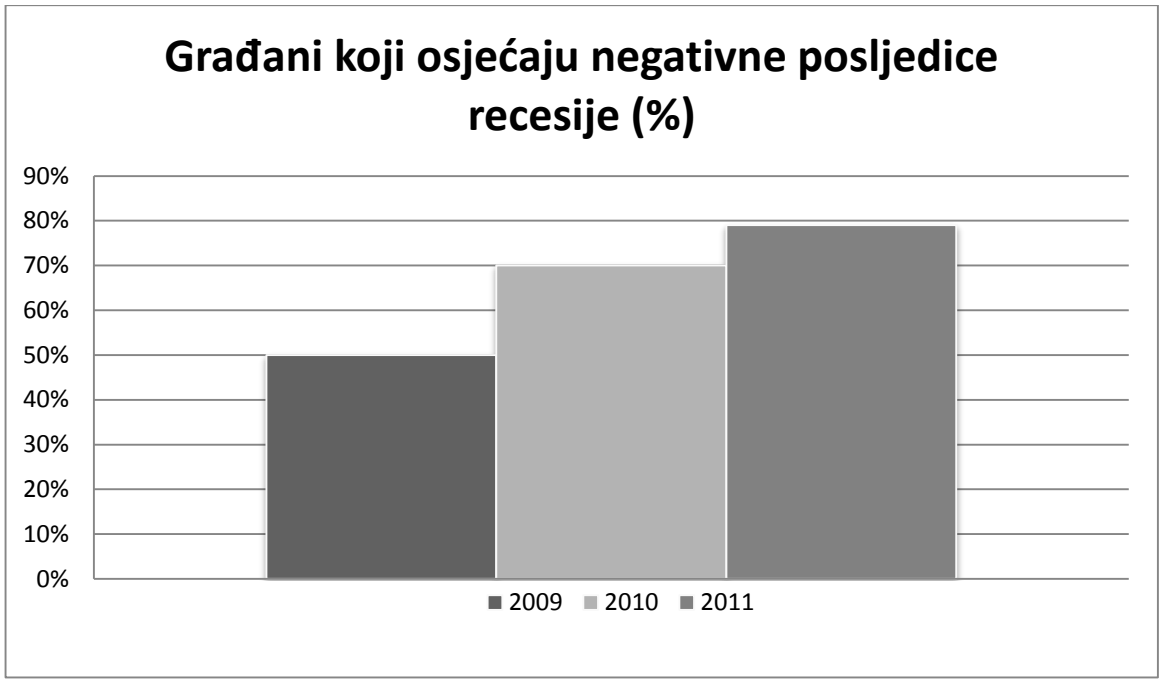
Što se Hrvatske tiče, još sredinom 2006. godine Bečki je institut za međunarodne ekonomske studije objavio kako Hrvatsku slijedi recesija, nastavi li se višegodišnji trend usporavanja rasta, nadmoć uvoza nad izvozom, rastući vanjski dug i previsok manjak u državnom proračunu. Rješenje prethodno navedenih problema zahtijeva vrlo nepopularne mjere (npr. smanjivanje plaća).

4.2.Recesija u Hrvatskoj

Sredinom ljeta 2008. godine započela je ekonomska kriza u Hrvatskoj, prvotno zaustavljanjem gospodarskog rasta, zatim smanjenjem proizvodnje i potrošnje, te naposljetku padom BDP-a od 5,8%. Bila je to izravna posljedica globalne financijske krize i nelikvidnosti među bankama. U takvoj situaciji došlo je do pada potrošačke moći i gospodarskih aktivnosti u kojoj su najgore prošli srednji sloj građanstva. Broj nezaposlenih porastao je za više od 70.000, a posebno je pogodila dobnu skupinu od 15 do 34 godine.
Do kraja 2008. za servisiranje vanjskog duga Hrvatska je trebala pribaviti više od 1,8 milijardi kuna, a u 2009. na naplatu je stigla u znatno većem iznosu: za otplatu glavnice inozemnog duga trebalo je 1,16 milijardi eura. Sveukupno su država, banke i poduzeća morali vratiti oko 11,1 milijardi eura vanjskog duga.

U Hrvatskoj je navedena stopa, izračunata u postotku BDP-a, konstantno negativna: tako je primjerice tijekom 2008. iznosila -10,9%, a 2009. godine: -6%.
2009. godine dolazi do rekordnog pada industrijske proizvodnje, potrošnje i izvoza. Tijekom 2010. došlo je do pada realne potrošnje kućanstva od skoro 10%, kao rezultat pada neto realnih dohodaka, što se reflektiralo i kao smanjenje obujma uvoznih dobara.
Godine 2010. ukupni vanjski dug premašio je vrijednost BDP-a. Ključna slaba točka hrvatskog gospodarstva upravo je vanjski dug. Proračunski deficit opće države povećao se treću godinu za redom: u 2008. iznosio je 1,3%, a tijekom 2011. narastao je na 5,6% BDP-a. Povećanje proračunskog manjka u 2011. posljedica je pada prihoda od PDV-a i trošarina, ukidanja kriznog poreza i cjelogodišnjeg učinka smanjenja poreznih stopa na dohodak.

Ništa bolja situacija nije bila ni na psihološkom planu, jer i ona pokazuje golemu depresiju izazvanu recesijom. Tako je u istraživanju agencije GfK iz sredine 2009. gotovo 50% hrvatskih građana izjavilo da osjeća negativne posljedice recesije, u sličnom istraživanju 2010. broj se popeo na 70%, a rezultati objavljeni 1. kolovoza 2011. godine pokazuju da čak 79% građana i njihovih obitelji trpi zbog gospodarske krize u zemlji.

Grafikon 2. Postotak građana s negativnim posljedicama recesije

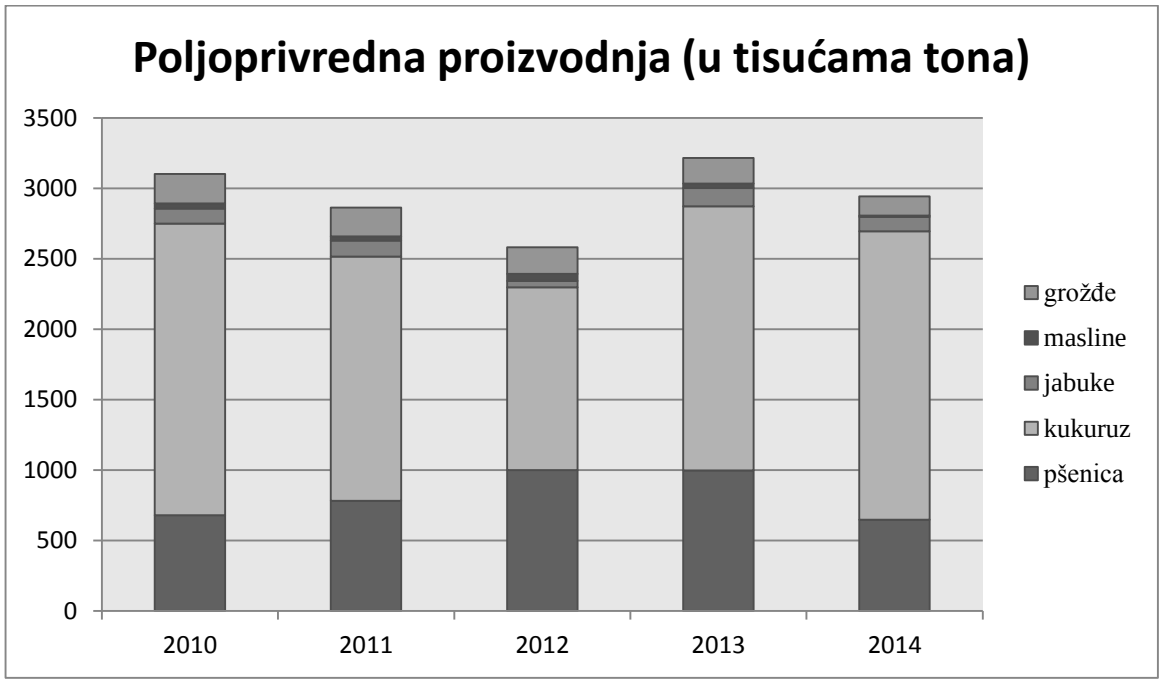
Izvor: http://arhiva.nacional.hr/clanak/114345/godine-koje-je-pojela-kriza

Posljedice financijske krize još će se dugo osjećati. Hrvatska se najsporije oporavlja od svih tranzicijskih država, a kriza se manifestira i kroz umjerenije stope rasta kreditiranja, selektivniji sektorski raspored kreditiranja i veliku osjetljivost na rizik. Iako banke raspolažu relativno velikim sredstvima likvidnosti, bit će potrebni dodatni napori da se realni sektor prilagodi novim okolnostima i iskoristi raspoloživ novac za nove investicijske projekte.

4.3.POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U Republici Hrvatskoj nositelji poljoprivredne proizvodnje su poljoprivredna gospodarstva (PG), u čijoj strukturi prevladavaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG).

Primarna proizvodnja jest proizvodnja i uzgoj primarnih poljoprivrednih proizvoda u biljnoj proizvodnji, stočarstvu i ribarstvu, uključujući žetvu i pobiranje plodova, mužnju i uzgoj životinja prije klanja, lov i ribolov te sakupljanje samoniklih plodova i biljaka.

Grafikon 3. Poljoprivredna proizvodnja u RH 2010.-2014.

Izvor: http://www.dzs.hr/

Grafikon prikazuje najvažnije poljoprivredne proizvode, te njihovu godišnju proizvodnju za period od 2010. do 2014. godine. Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda je padala do 2013. u kojoj je imala znatan rast koji bi se onda opet smanjio u 2014. godini. Pšenica je doživjela najveći rast u 2012. koji je ostao isti u 2013., te se onda u 2014. godini smanjio za gotovo 40%. U 2012., kada je pšenica rasla, kukuruz je zabilježio najveći pad, od skoro 30% te onda rast od preko 40% u 2013. godini. Proizvodnja jabuke je u 2012. bila više od upola manja nego u svim ostalim godinama. U 2014. godini je proizvodnja grožđa pala

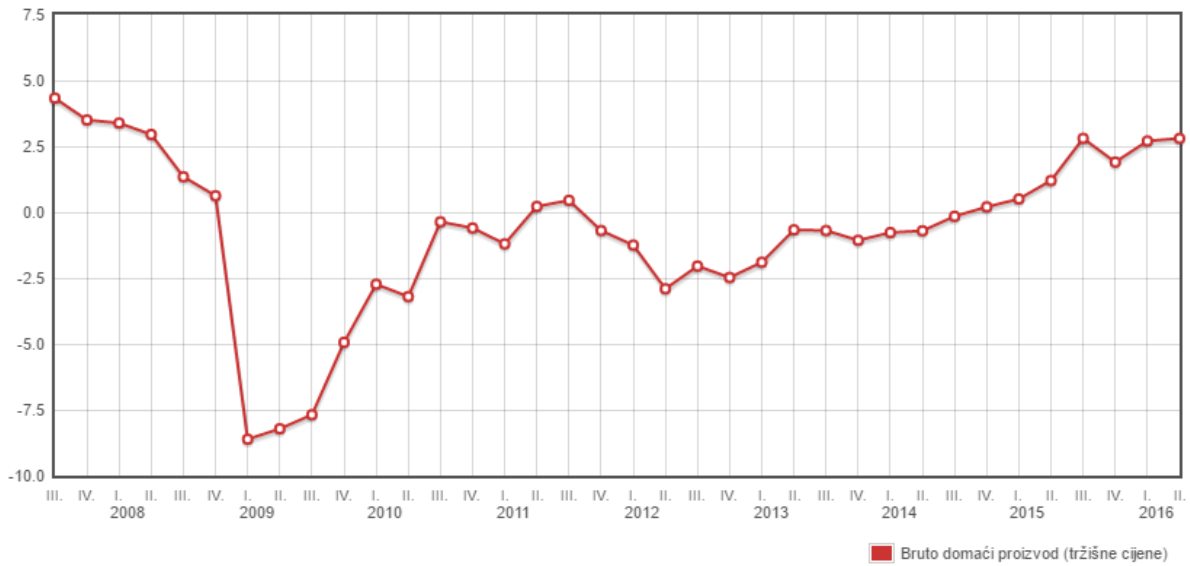
ispod polovine, dok je proizvodnja masline pala ispod trećine u usporedbi sa ostalim godinama.

4.4.BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

Bruto domaći proizvod (BDP), glavni je makroekonomski pokazatelj, odnosno mjerilo gospodarske aktivnosti neke zemlje u jednoj godini.

Razlikujemo dvije vrste bruto domaćeg proizvoda i to:

1. Nominalni bruto domaći proizvod - izražava se u tekućim cijenama, pri čemu se pri obračunu BDP-a količina množi s cijenama koje su aktualne u godini izračuna BDP-a /tekuće cijene/,
2. Realni bruto domaći proizvod – izražava se u stalnim cijenama, pri čemu se u obračunu BDP-a količina množi s cijenama određene bazne godine i koje se primjenjuju u svim godinama obračuna na jednakom nivou /stalne cijene/.

Grafikon 4. Prikaz nominalnog BDP-a

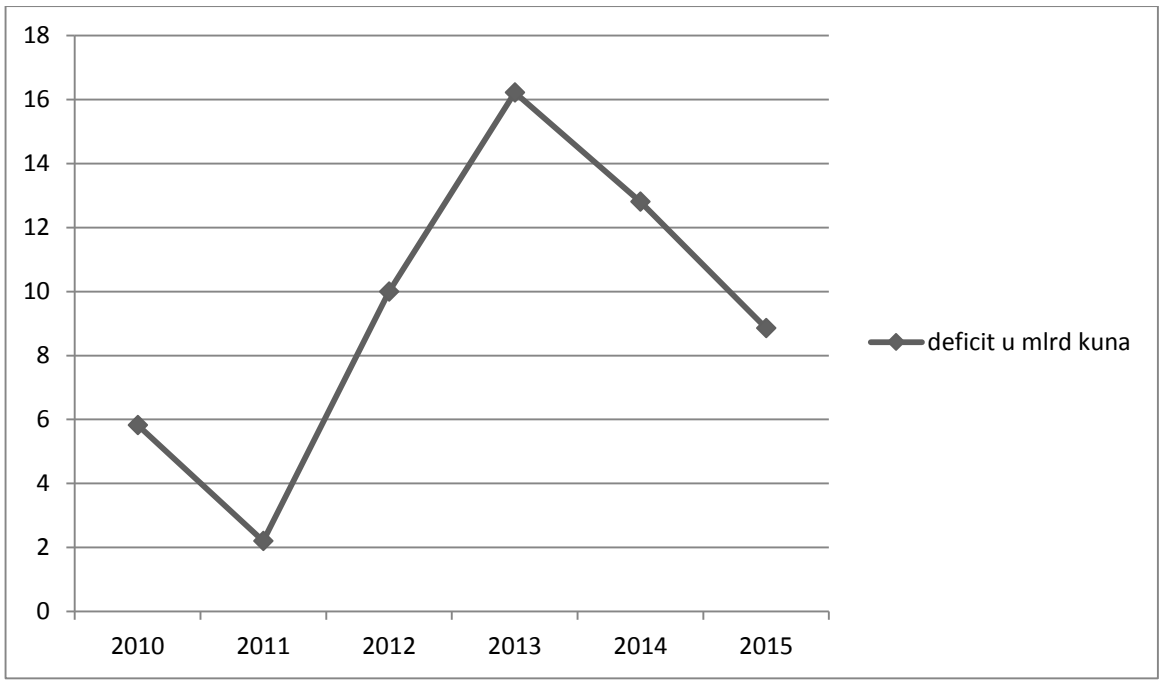
Izvor: http://www.dzs.hr/

Prvi znaci velike financijske krize koja je vladala u cijelom svijetu, u Hrvatskoj se osjetila tek na kraju trećeg kvartala 2008. godine. Financijska kriza u hrvatskoj je puni mah uzela na kraju prvog kvartala 2009. godine kada je zabilježen pad od 9,2%. Bruto domaći

proizvod kontinuirano raste te tek na kraju drugog kvartala 2011. godine izlazi iz minusa, u koji se vraća na kraju 2011. Izlazak iz financijske krize počinje početkom 2015., no službeno se tek mjeri u trećem kvartalu 2015. sa 2,8%. Sredinom 2016. godine se BDP i dalje drži na 2,8%.

4.5.DEFICIT DRŽAVNOG PRORAČUNA

Deficit države je varijabla toka koja se mjeri u određenom razdoblju, najčešće jednoj godini. Prikazuje višak rashoda nad prihodima u tome razdoblju.

Grafikon 5. Prikaz deficita u milijardama kuna

Izvor: http://www.dzs.hr/

U 2011. godini se deficit smanjio za 3,7 milijardi kuna u odnosu na 2010. Do 2013. godine se deficit drastično povećao za 14 milijardi kuna. Od 2013. godine se deficit kontinuirano smanjuje za 4 milijarde kuna.

4.6.JAVNI ILI DRŽAVNI DUG

Javni ili državni dug je glavni problematični makroekonomski indikator kojeg čine iznosi koje je država pozajmljivala kako bi financirala prošle deficite.

Kada se država zadužuje u inozemstvu, govorimo o vanjskom javnom dugu. Važno je utvrditi stvarnu vrijednost javnog duga i njegovu strukturu. Veličina javnog duga iskazuje se udjelom javnog duga i kamata u društvenom proizvodu. Suvremene financije bilježe porast javnog duga u odnosu na društveni proizvod.

Struktura javnog duga može se podijeliti na:

- vrijednosne papire kojima se trguje,
- vrijednosne papire kojima se ne trguje jer su u vlasništvu samo prvoga kupca - državnih agencija i fondova.

Slobodno se trguje kratkoročnim zapisima, srednjoročnim i dugoročnim obveznicama koji se razliku po dospijeću od 12 mjeseci pa do 40 godina. No, većina javnog duga je u državnim obveznicama koje imaju godišnji otplatni kupon i otkupljuju se po nominalnoj vrijednosti na dan dospijeća.

Dobro uravnotežen javni dug znači takvu usklađenost rokova dospijeća koji ne vode privredu u nelikvidnost i inflaciju. Pravilo je da je u inflaciji prihvatljiviji kratkoročni dug jer dugoročno zaduživanje znači pozajmljivanje po višim nominalnim kamatnim stopama i treba ga izbjegavati. Zbog djelovanja inflacije može doći do otpisa javnog duga što se može spriječiti indeksiranjem duga koji štiti nominalnu vrijednost od obezvređivanja.

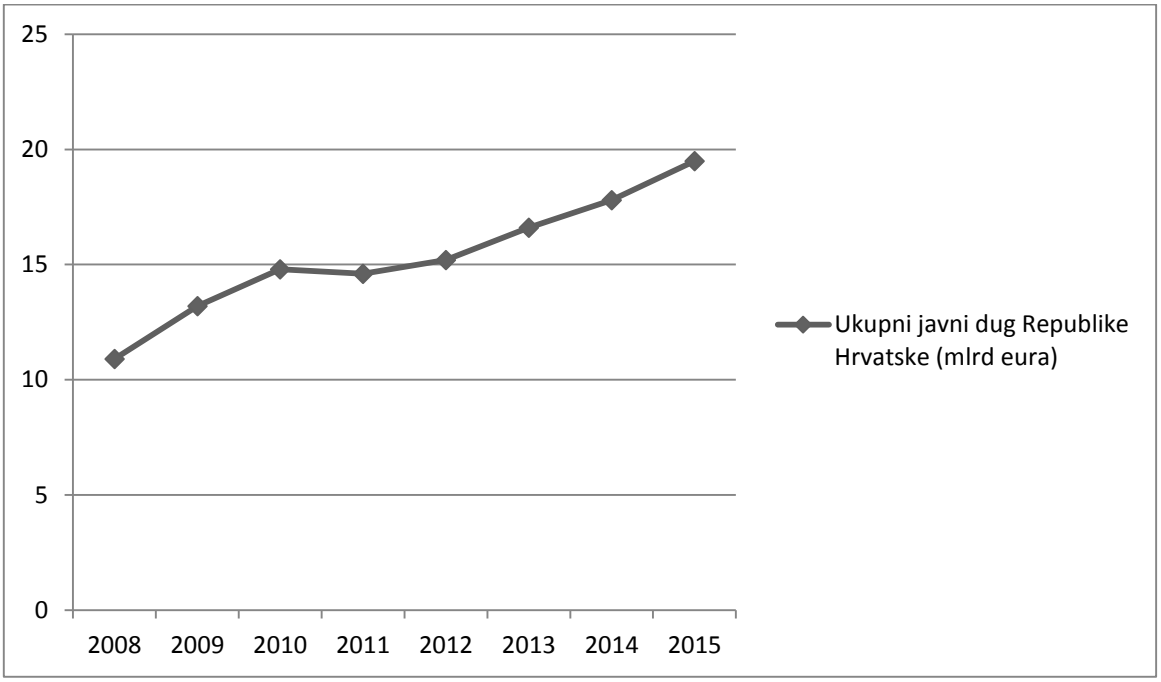
Javni dug može biti u vlasništvu domaćih ili stranih vjerovnika, državnih agencija, fondova, centralne banke, banaka, osiguravajućih društava, poduzeća, građana. Ekonomske posljedice javnog duga mogu biti kratkoročne i dugoročne.

Veliki javni dug smanjuje gospodarski rast jer umjesto akumulacije privatnog kapitala dolazi do akumulacije državnog duga. Na taj način javni dug djeluje na smanjenje proizvodnje, plaća i dohotka.

Javni se dug može opsluživati na tri načina:

- fiskalnom politikom, tj. oporezivanjem gdje teret pada na potrošnju i opterećuje sadašnji naraštaj,
- domaćim pozajmljivanjem gdje teret pada na novčanu akumulaciju i opterećuje budući naraštaj ili pozajmljivanjem u inozemstvu,
- te "tiskanjem" novca što predstavlja monetizaciju duga.

O izboru financiranja ovisi i kakve će biti posljedice uslijed povećanja poreza, zaduživanja države ili dodatnog monetarnog rasta. Državni proračun mora biti solventan, a to ovisi o visini ukupnih raspoloživih prihoda države, visini javne potrošnje i visini javnog duga.

Grafikon 6. Javni dug RH

Izvor: https://www.hnb.hr/

Ulaskom u financijsku krizu 2008. godine, javni dug Republike Hrvatske je naglo rastao dvije godine. U 2010. godini se javni dug stabilizirao, te se u jednom dijelu godine i neznatno smanjio, da bi nakon toga ponovno počeo rasti. Javni dug Republike Hrvatske je rastao do kraja 2015. godine. Nakon službenog izlaska iz krize u 2015.godini javni dug se počeo smanjivati, te sada, sredinom 2016. godine iznosi 18,5 milijardi eura.

5. IZLAZAK IZ RECESIJE

Globalna ekonomska kriza imala je značajan utjecaj na sve segmente hrvatskog gospodarstva i društva. Pala je zaposlenost, a siromaštvo je povećano za 3,5%. Kriza se najviše počela osjećati kroz 2009. godinu, na tržištu rada kao i u kućanstvima, prema životnim standardima. Sektori koji su bili najviše pogođeni krizom su prerađivačka industrija, trgovina, turizam i građevinska industrija, regije s niskom nezaposlenošću najviše su trpjele zbog krize.

U prvom tromjesečju 2015. godini hrvatsko gospodarstvo je poraslo za 0,5% u odnosu na isto razdoblje 2014., što je pokazatelj da je gospodarstvo, nakon šest godina, izašlo iz recesije. Vlada Republike Hrvatske potvrdila je da je u prvom kvartalu 2015. godine Hrvatska i službeno izašla iz recesije. Gospodarstvo je poraslo za 0,1% u odnosu na isto razdoblje 2014.

Doprinos domaće potražnje BDP-u bio je 0,47%. Potrošnja kućanstava je imala najveći utjecaj na porast.

U prva tri mjeseca 2015. godine trgovina na malo porasla je za 1,7% na godišnjoj razini. Promet u trgovini na malo rastao je osam mjeseci zaredom.

Izvoz robe i usluga također je rastao, za 7,2% u godinu dana, te je utjecao na porast BDP-a za 0,01%. U prvom kvartalu 2015. godine, Hrvatska je izvezla robe u vrijednosti 19,3 milijardi kuna, odnosno 7,5% više nego u istom razdoblju 2014. Ulaskom u Europsku Uniju, Hrvatskoj se omogućilo slobodno trgovanje na Europskom tržištu, te je to dovelo do ubrzanog rasta, kako gospodarstva Europske Unije, tako i gospodarstva Republike Hrvatske. Porastom izvoza robe, porasla je i industrijska proizvodnja za 0,3%.

Unatoč snažnom rastu BDP-a, ovakav se oporavak gospodarske aktivnosti ne može odmah preslikati i na domaće tržište rada. Za smanjenje nezaposlenosti i otvaranje novih radnih mjesta treba veći gospodarski rast i duži period vremena.

Dodatnom rastu BDP-a pridonijet će projekti iz energetike. Samo energetika će dignuti BDP za 2%, a ako se još razvije industrija otvoriti će se 80.000 novih radnih mjesta u industriji i energetici do 2020.

Smatra se da rastu hrvatskog BDP-a nisu doprinijeli samo izvoz i eksterni faktori, pomak je učinjen u gotovo svim komponentama BDP-a, a najviše u investicijama. Najveći doprinos rastu tromjesečnog BDP-a u prvom tromjesečju 2015. ostvaren je u djelatnosti

trgovine na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikla, a najveći doprinos smanjenju obujma ostvaren je u djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva koja bilježi značajan pad, i to za 2,8%. Značajniji rast je ostvaren i u sektoru usluga, koje su rasle za 1,8%, a rasla je i potrošnja države, za 0,6%. Značajnije smanjenje bilježi se i dalje kod bruto investicije u fiksni kapital, koje su ranije padale gotovo 4% na godišnjoj razini, a sada je taj pad 0,4% i ponovno mu je uzrok građevinarstvo.

6. UTJECAJ DRŽAVNOG PRORAČUNA

6.1.Primarna djelatnost

Poljoprivreda u državnom proračunu sudjeluje s 5,9%**.** Prijedlog proračuna Ministarstva poljoprivrede za 2016. godinu iznosi 6,829 milijardi kuna, što je povećanje od 3,7% u odnosu na plan iz 2015. godine, kako je vidljivo iz državnog proračuna kojeg je donijela Vlada RH.

Usvajanje državnog proračuna zeleno je svjetlo za početak isplate izravnih plaćanja u poljoprivredi koji čine jednu trećinu proračunskih rashoda. U 2016. godini je za izravna plaćanja određeno nešto manje od 2,25 milijardi kuna**,** što je manje od 2,87 milijardi kuna u 2015.

Financiranje iz EU proračuna se postupno povećava iz godine u godinu, do 2022. godine kada će biti 100%, a razliku do punog iznosa snosi Republika Hrvatska iz Državnog proračuna. U 2015. godini poljoprivrednici su financirani s 35% europskih sredstava, a 2016. EU će sudjelovati sa 40%**.**

Predviđeno je da se iz EU proračuna (Europski jamstveni fond + Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: M 10,11,13 i 18) u 2016. godini povuče gotovo dvije milijarde kuna za izravna plaćanja. Od tog je iznosa u studenom 2015. poljoprivrednicima već isplaćeno 750 milijuna kuna predujma**.**

Iako u poljoprivredu ide najviše, to je manje za 20% nego u 2015. Za ruralni razvoj namijenjeno je 16 milijardi kuna, 16,9% više nego u 2015., za ribarstvo 403 milijuna kuna, porast od 66%. U 2016. godini proračunom, gledano po postocima, najviše profitira lovstvo i šumarstvo. Za gospodarenje i zaštitu šumskih resursa, lovišta i divljači planirano je 1.100% više nego u 2015. godini, u fiksnim brojkama 137 milijuna kuna**.**

Značajna sredstva smanjena su za sustave navodnjavanja i zaštite od štetnog djelovanja voda. Ona su prepolovljena s 80 milijuna kuna u 2015., 2016. će se financirati sustavi navodnjavanja Kapnici - Vaška sa 16 milijuna kuna, Baranja s 5,4 milijuna kuna te pilot projekt navodnjavanja Donja Neretva s 5 milijuna kuna.

Ukupni planirani rashodi za zaposlene u Ministarstvu poljoprivrede su 2% manji u odnosu na 2015., za njih je predviđeno 123,3 milijuna kuna.
Ulaskom u Europsku uniju Hrvatska je preuzela Zajedničku poljoprivrednu politiku, pa se poljoprivredne potpore u 2016. po prvi put isplaćuju dijelom iz proračuna Europske unije. Ukupno je isplaćeno 307 milijuna kuna za posebno osjetljive sektore (šećernu repu, mliječne krave, rasplodne krmače i duhan) te za IAKS mjere ruralnog razvoja (ekološka i integrirana proizvodnja, teži uvjeti gospodarenja, izvorne pasmine i zaštićeni kultivari).

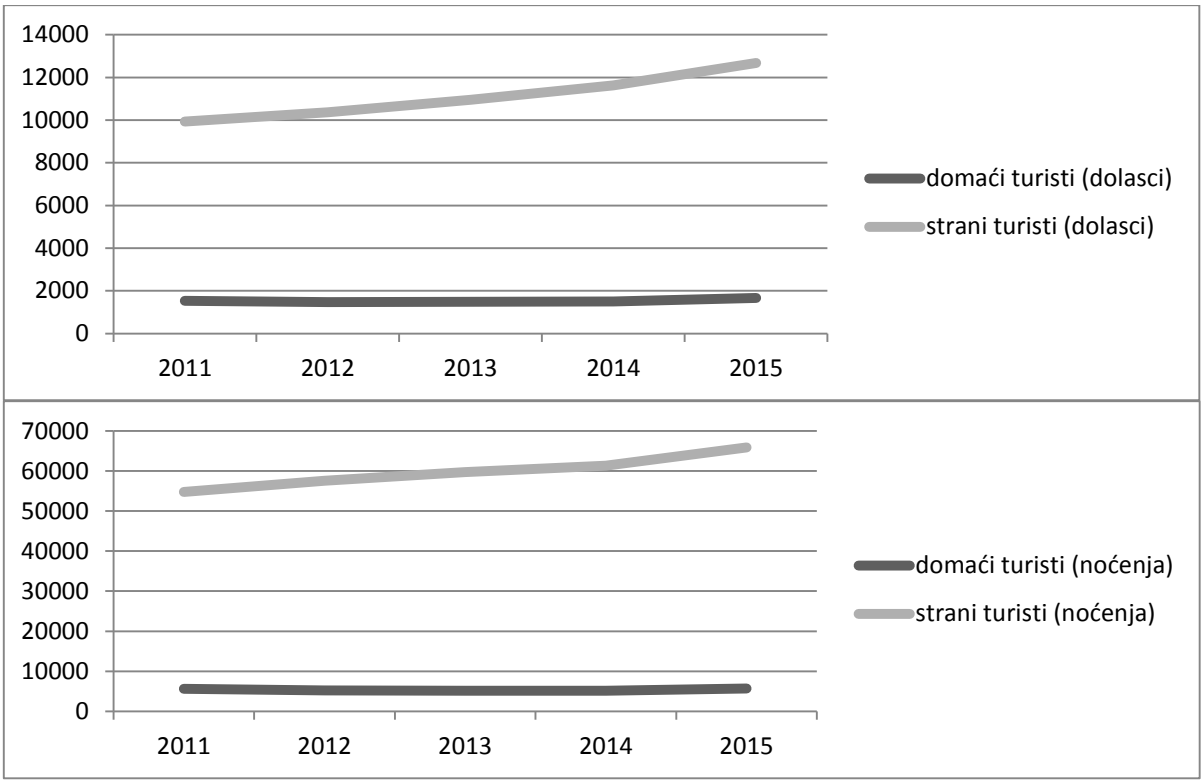
Vlada je u proračunu osigurala svega 20 milijuna kuna za štetu od elementarnih nepogoda za cijelu Hrvatsku.

6.2.Sekundarna djelatnost

S obzirom na smanjenje proračuna Ministarstva turizma, 2016. godine će se više novca ulagati u infrastrukturne projekte, poput željeznica, cestovne infrastrukture i Pelješkog mosta. U 2016. godini se za Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja povećao proračun za 12,3%, a iznosi 944,4 milijuna kuna. Dobri turistički rezultati i uspješnost projekta Zračne luke Zagreb pogurali su graditeljski sektor. Do sada je rastao za 4% te se vjeruje da bi se moglo doći do broja 101 tisuća zaposlenika u ovom sektoru, što utječe na stabilizaciju cijele ekonomije.

6.3.Tercijarna djelatnost

Fokus vlade Republike Hrvatske 2015. godine bio je turizam. U 2016. godini su odlučili smanjiti proračun Ministarstva turizma za 15,4%, to jest 31,1 milijun kuna, te taj novac uložiti u razvoj ostala tri sektora. Unatoč smanjenju proračuna, turizam i dalje donosi najviše novaca u državni proračun. U 2016. godini se očekuje gotovo 8,5 milijardi kuna prihoda od turizma što je najviše do sada. Turizam postaje sve više samoodrživ izvor prihoda za ostale projekte Republike Hrvatske, s obzirom da je u turizam 2016. uloženo 171,6 milijuna kuna. S obzirom na predviđanja u 2016. bi vladi nakon sezone trebalo ostati preko 8,3 milijarde kuna za ostale projekte tijekom godine.

Grafikon 7. Usporedba broja dolazaka noćenja domaćih i stranih turista

Izvor: http://www.dzs.hr/

U zadnjih pet godina sve više i više stranih turista dolazi te noći u Hrvatskoj, dok broj domaćih turista neznatno raste, te bilježi slab pad u 2012. godini. Ministarstvo turizma se svake godine oslanja na dolazak stranih turista, te su oni uvelike zaslužni za razliku između uloženog i dobivenog novca u turizmu.

6.4.Kvartarna djelatnost

U kvartarnom sektoru neće biti drastičnih promjena kad se uspoređuju proračuni 2015. i 2016. godine. Najveća promjena je u Ministarstvu zdravstva čiji proračun za 2016. iznosi 9,05 milijardi kuna, što je povećanje od 1,3 milijardi kuna, odnosno 17% u odnosu na 2015. godinu. Bez obzira na povećanje, zdravstveno osiguranje i dalje ostaje izvanproračunski fond.

Unatoč velikim troškovima Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, njihov proračun za 2016. se smanjio za 1,1% te sada iznosi 13,8 milijardi kuna. Smanjenje proračuna onemogućuje dodatni razvoj projekata, te usporava sve dodatne reforme u školstvu. Većina proračuna odlazi na plaće zaposlenika u školstvu, one iznose u prosjeku 9,7 milijardi kuna. Najveći projekt koji se trenutno provodi je „e-škole“ koji će kroz tri godine (2015.-2018.) zahtijevati 300 milijuna kuna iz državnog proračuna. Isto tako se 2016. godine kreće sa eksperimentalnom reformom školstva u koju je ministarstvo uložilo 10 milijuna kuna.

7. ZAKLJUČAK

Velika ekonomska kriza počela je krajem 2008. godine. Kroz šest godina krize životni standard u Hrvatskoj je pao. Tijekom krize zabilježen je drastičan pad nezaposlenosti i broja stanovnika. Rastom nezaposlenosti, rastao je i broj stanovnika koji su financijski ugroženi. Rizik od siromaštva raste te se velik broj ljudi odlučuje odseliti iz države u potrazi za poslom. Bez obzira na službeni izlazak iz krize, kupovna moć je i dalje mala. Trebat će određeni broj godina proći kako bi se gospodarstvo stabiliziralo. Posljedice ove ekonomske krize će se još dugo osjetiti u Hrvatskoj.

Za vrijeme ekonomske krize poljoprivreda je jedan od sektora koji je najviše patio. Sada, nakon izlaska iz krize vlada radi na obnovi poljoprivrede. Počeli su ulagati, osim generalno u poljoprivredu, u posebno osjetljive sektore (šećernu repu, duhan, mliječne krave, rasplodne krmače), lovstvo i ribolovstvo. Proračun Ministarstva poljoprivrede za 2016. godinu iznosi 6,829 milijardi kuna. Dio se financira kroz fondove Europske unije.

Iz godine u godinu će se udio financiranja iz EU fondova povećati, a u 2022. godini će izravno plaćanje biti u potpunosti pokriveno iz istih. Ukoliko se financiranje poljoprivrede bude nastavilo u ovom smjeru postoji mogućnost da poljoprivreda dugoročno postane jedini izvor hrane u Hrvatskoj, te da se uvoz hrane smanji ili u potpunosti prekine.

8. POPIS LITERATURE

Knjiga:

Bedenik N.O. (2007.): Kriza kao šansa, Školska knjiga, Zagreb

Samuelson P.A., Nordhaus W. (1992.): Ekonomija, McGraw-Hill Inc., New York

Koški D. (2014.): Inozemni dug i recesija u republici hrvatskoj**,** Ekonomski fakultet u Osijeku, Osijek

Rad u časopisu:

Rašalić M. (1993.): Financijska praksa, 17 (4), 381-383

Jedinica s interneta:

Metro portal: Što je globalna kriza učinila Hrvatskoj? (5.9.2016.)

http://metro-portal.rtl.hr/sto-je-globalna-kriza-ucinila-hrvatskoj/43714

Nacional: Godine koje je pojela kriza (5.9.2016.)

http://arhiva.nacional.hr/clanak/114345/godine-koje-je-pojela-kriza

Novilist.hr: Hrvatska i službeno izašla iz recesije: Gospodarstvo u prvom tromjesečju poraslo 0,5 posto, što je više od svih prognoza (5.9.2016.)

http://www.novilist.hr/Vijesti/Gospodarstvo/Hrvatska-i-sluzbeno-izasla-iz-recesije-Gospodarstvo-u-prvom-tromjesecju-poraslo-0-5-posto-sto-je-vise-od-svih-prognoza?meta_refresh=true

Dnevnik.hr: Recesija u Hrvatskoj od prvog dana - 'Bez dramatike, visimo o niti' (6.9.2016.)

http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/ovako-je-pocela-recesija-u-hrvatskoj-drzava-je-u-banani--374438.html

Agroklub: Za štete – u proračunu samo 20 milijuna kuna? (13.9.2016.)

http://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/za-stete-u-proracunu-samo-20-milijuna-kuna/25989/

Agroklub: proračun za agrar (13.9.2016.)

http://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/proracun-za-agrar-tresla-se-brda-rodio-se-mis/23888/

Agroklub: 307 milijuna kuna poticaja iz državnog proračuna (13.9.2016.)

http://www.agroklub.com/poljoprivredne-vijesti/307-milijuna-kuna-poticaja-iz-drzavnog-proracuna/12111/

Večernji list: Najveći gubitnici i dobitnici proračuna: Za znanost i obrazovanje 158 milijuna kn manje (14.9.2016.)

http://www.vecernji.hr/hrvatska/najveci-gubitnici-i-dobitnici-proracuna-1067136

Večernji list: Turisti donose 400 milijuna eura više, prihod gotovo 8,5 milijardi (14.9.2016.)

http://www.vecernji.hr/hrvatska/turisti-donose-400-milijuna-eura-vise-prihod-gotovo-85-milijardi-1109734

Večernji list: Građevinu će u život vratiti veliki projekti (14.9.2016.)

http://www.vecernji.hr/gospodarstvo/gradevinu-ce-u-zivot-vratiti-veliki-projekti-1110560

Školski protal: Nažalost, na obrazovanje se kod nas gleda kao na trošak (14.9.2016.)

https://www.skolskiportal.hr/clanak/3303-nazalost-na-obrazovanje-se-kod-nas-na-zalost-gleda-kao-na-trosak/

Agroklub: Registracija primarnih proizvođača životinje (19.9.2016.)

http://www.agroklub.com/stocarstvo/registracija-primarnih-proizvodjaca-hrane-za-zivotinje/6231/

9. SAŽETAK

Gospodarska kriza koja je počela krajem 2008. godine, uvelike je utjecala na gospodarstvo Republike Hrvatske. Iste godine zabilježen je pad BDP-a od 5,8%, te porast nezaposlenih osoba više od 70.000. Na poljoprivredu je kriza u Hrvatskoj imala veliki utjecaj. Sredstva su se smanjivala od 2008. godine što se vidi kroz ukupnu godišnju proizvodnju koja je pala na rekordnih 2 500 tisuća tona u 2012. godini za pet glavnih poljoprivrednih proizvoda.

Krajem 2015. Hrvatska službeno izlazi iz krize. Vanjski dug je smanjen na 18,5 milijardi eura, a deficit u proračunu na 8,851 milijardi kuna. Veliki pokazatelj izlaska iz krize je rast BDP-a od 2,8%.

Izlaskom iz krize poljoprivreda dobiva više pozornosti od strane hrvatske vlade te će udio Ministarstva poljoprivrede u novom proračunu biti 5,9%. Proračun Ministarstva poljoprivrede za 2016. godinu iznosi 6,829 milijardi kuna, što je povećanje od 3,7% u usporedbi na prošlu godinu.

Ključne riječi: kriza, poljoprivreda, vanjski dug, BDP, proračun

10. SUMMARY

The big economic crisis that started late in 2008. Had a huge impact on economy of Croatia. GDP fell 5.8% in the same year and there were over 70,000 newly unemployed people. Agriculture in Croatia suffered a lot during the crisis too. It's fund were slowly being reduced since 2008. which can be seen through gross yearly production that fell to 2,500 thousand in 2012. for five main products.

In the end of 2015. Croatia was officially out of the economic crisis. Foreign debt is reduced to 18.5 million kuna and deficit in government's budget is reduced to 8.851 billion kuna. Great indication for the end of the crisis is the growth of GDP for 2.8%.

Since the end of the crisis, agriculture has been getting more attention from the Croatian government, and it's part in next year's budget is 5.9%. Budget for the Ministry of Agriculture for 2016. amounts to 6.829 billion kuna, an increase of 3.7% in comparison to last year.

Key words: crisis, agriculture, foreign debt, GDP, budget

11. POPIS TABLICA

Tablica 1. Kretanje stanovništva RH u 2015. godini…….5

Tablica 2. Pokazatelj siromaštva i socijalne isključenosti…….7

12. POPIS SLIKA

Slika 1. Faze upravljanja krizom……...…….4

Slika 2. Prikaz tri razine krize……...……...10

13. POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Postotak nezaposlenosti kroz mjesece……6

Grafikon 2. Postotak građana s negativnim posljedicama recesije……..…12

Grafikon 3. Poljoprivredna proizvodnja u RH 2010.-2014……..13

Grafikon 4. Prikaz nominalnog BDP-a……14

Grafikon 5. Prikaz deficita u milijardama kuna……...15

Grafikon 6. Javni dug RH…….17

Grafikon 7. Usporedba broja dolazaka noćenja domaćih i stranih turista……23

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište J.J. Strossmayera,
Poljoprivredni fakultet u Osijeku,
Završni rad

UTJECAJ KRIZE NA GOSPODARSKA KRETANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ
THE IMPACT OF THE CRISIS ON ECONOMIC DEVELOPMENTS IN THE REPUBLIC OF CROATIA
Kristina Čujić

Sažetak: Gospodarska kriza koja je počela krajem 2008. godine, uvelike je utjecala na gospodarstvo Republike Hrvatske. Iste godine zabilježen je pad BDP-a od 5,8%, te porast nezaposlenih osoba više od 70.000. Na poljoprivredu je kriza u Hrvatskoj imala veliki utjecaj. Sredstva su se smanjivala od 2008. godine što se vidi kroz ukupnu godišnju proizvodnju koja je pala na rekordnih 2 500 tisuća tona u 2012. godini za pet glavnih poljoprivrednih proizvoda. Krajem 2015. Hrvatska službeno izlazi iz krize. Vanjski dug je smanjen na 18,5 milijardi eura, a deficit u proračunu na 8,851 milijardi kuna. Veliki pokazatelj izlaska iz krize je rast BDP-a od 2,8%. Izlaskom iz krize poljoprivreda dobiva više pozornosti od strane hrvatske vlade te će udio Ministarstva poljoprivrede u novom proračunu biti 5,9%. Proračun Ministarstva poljoprivrede za 2016. godinu iznosi 6,829 milijardi kuna, što je povećanje od 3,7% u usporedbi na prošlu godinu.

Ključne riječi: kriza, poljoprivreda, vanjski dug, BDP, proračun

Summary: The big economic crisis that started late in 2008. Had a huge impact on economy of Croatia. GDP fell 5.8% in the same year and there were over 70,000 newly unemployed people. Agriculture in Croatia suffered a lot during the crisis too. It's fund were slowly being reduced since 2008. which can be seen through gross yearly production that fell to 2,500 thousand in 2012. for five main products. In the end of 2015. Croatia was officially out of the economic crisis. Foreign debt is reduced to 18.5 million kuna and deficit in government's budget is reduced to 8.851 billion kuna. Great indication for the end of the crisis is the growth of GDP for 2.8%. Since the end of the crisis, agriculture has been getting more attention from the Croatian government, and it's part in next year's budget is 5.9%. Budget for the Ministry of Agriculture for 2016. amounts to 6.829 billion kuna, an increase of 3.7% in comparison to last year.

Key words: crisis, agriculture, foreign debt, GDP, budget

Datum obrane: